

Nr 20.

Ankom till riksdagens kansli den 5 mars 1918 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.

Närvarande: herrar Pettersson i Södertälje, Persson i Norrköping, Gezelius, Rogberg, Alexanderson*, Petrén Alfred, von Sydow, Olsson Lars*, Permansson*, Tengvall, Pettersson i Bjälbo, Lindley Ernst*, Holmdahl, Strid, Helger och Johanson i Gäre.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till laguskottet hänvisad motion, nr 207, hava herrar *Carl Oscar Johansson* i Sollefteå, *Hans Hansson* i Mora, *Christian Ericson*, *Fabian Månsson*, *Ernst Hage*, *Alfred Werner*, *Ivar Vennerström*, *Sten Berglund*, *Oscar Wilhelm Lövgren* och *Karl Johan Karlsson* hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta, att strafflagens 10 kap. 14 § måtte upphävas.

Till stöd för sin berörda hemställan hava motionärerna anført följande:

Vid föregående riksdag väcktes av herr Winberg m. fl. följande motion:

»I den svenska strafflagen förekommer en paragraf, som intager en helt säregen ställning bland strafflagens bestämmelser, och som även är av ett jämförelsevis ungt datum. Den är säregen därigenom, att den i svensk lag såsom allmän regel infört straff för uppmaning till brott, även när denna icke haft något resultat. Tidigare stadgades nämligen straff för sådan uppmaning endast i fråga om uppror samt krigsartiklarna och i förräderikapitlet, vilket enligt sakens natur och de sakkunniges enhälliga uppfattning blott är tillämpligt vid inträtt eller på sin höjd förestående

Motionärernas motivering.

krigstillstånd. Med andra ord uppmaning i och för sig var i regeln straffbar endast under de exceptionella och — åtminstone borde det vara så — onormala förhållanden för en stat, som krig eller förberedelse för krig eller uppror, d. v. s. inbördes krig, innebär. En paragraf, som gör uppmaning brottslig i fredstid, var alltså även i vår strafflag en högst påfallande företeelse. Sitt första upphov fick paragrafen år 1889, då riksdagen den 14 maj på regeringens förslag antog en lagbestämmelse av i huvudsak följande lydelse:

»Var som, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanar till våld å person eller egendom, eller till annat brott, varå straff efter denna lag följa kan, varde där ej uppmaningen särskilt med straff belagd är dömd till böter eller fängelse . . .

Där någon i andra fall, än här sagda äro, muntligen inför menighet eller folkmängd, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet; straffes ock efter ty i 1 mom. sägs.»

Man märke väl under vilka omständigheter denna lag tillkom. Tullsystemet hade nyss segrat, och därmed hade i Sverige inbrutit den reaktion, vid vars första varsel Sven Adolf Hedin varskodde vad komma skulle med orden: »Skatorna skratta, de vänta främmande». Man hade pålagt folket stora tunga bördor till de rikets förmån — visserligen anade nog ej de maktägande själva då, hur tunga bördorna blott efter ett par årtionden skulle bli. Man förberedde den militarism, vars relativt blygsamma början var de 90 dagarna och vars höjdpunkt, tillsvidare, det varit vår föga avundsvärda lott att skåda. Man hade dåligt samvete. Man ville passa på att trygga den orättfärdigt nyttjade makten åt sig, medan tid var. Man fruktade den då ännu hos oss helt nya socialdemokratiska agitation, vars makt då för tiden sannerligen endast kunde giva politiker med skralt samvete anledning till fruktan. Med denna agitation motiverades lagen direkt. Dåvarande statsministern friherre Bildt yttrade i det anförande, varmed han inledde riksdagsdebatten:

»Att tiden för ett sådant initiativ nu är inne, har regeringen ansett ådagalagt genom den utbredning och den riktning de socialdemokratiska agitationerna numera tagit.»

Och justitieministern Örbom yttrade i sin motivering till statsrådsprotokollet följande ord, märkliga genom den tydlighet, varmed de röja, att det var de misshagliga åsikterna — och ej blott de politiska utan ock de religiösa kätterierna — man ville åt:

»För varje svensk arbetare, som genom socialdemokratiens upp-
viglingar bringas till förgätenhet av kristen tro och samhällslydnad, till
hat och illvilja mot ekonomiskt bättre lottade och därigenom till otack-
samhet och oförnöjsamhet med sin lott, ådrager sig staten ett ansvar av
tyngsta slag.»

Under debatten ägnade särskilt i andra kammaren en hel del be-
märkta män lagförslaget en mördande kritik, och särskilt är det på-
fallande, vilken klar hållning det gamla lantmannapartiets hövdingar in-
togo. Vi anföra några typiska yttranden:

Carl Ifvarsson: »Det finnes nog lojala medborgare, som ville uttala
sina olika åsikter och göra det i välvillig mening, men som skulle kunna
beskyllas för att tala i farlig riktning, ty icke alltid väljer man sina ord
så noga, att man icke möjligen skulle kunna åtkommas med tillhjälp av
denna lag, många andra omständigheter att förtiga.»

Han vidrörde även:

». . . den fara som kan uppstå i följd av den kvävda yttrande-
friheten i allmänhet, något som sannolikt är det värsta av allt.»

Med Carl Ifvarsson instämde en lång rad lantmän.

Carl Herslow: »Har regeringen då icke redan nu något medel i sin
hand? Stå myndigheterna alldeles rådlösa gent mot dessa agitationer?
Äro de icke i stånd att få bukt på dem, om denna lag ej heller blir
antagen? Det tycks icke så. Dessa »uppviglare», hava de icke suttit i
fängelse allihop, herrar Palm och Lennstrand och Lyngholm och Dani-
elsson o. s. v., är det någon enda av dessa herrar, som icke redan varit
fast? Detta om yttrandefriheten. Och den mycket omtalade församlings-
friheten? Socialisterna skulle hava ett sammanträde i söndags, som var
utlyst till Lill-Jans, men överståthållareämbetet förbjöd mötet samt hin-
drade genom polismyndigheten dess hållande . . .

Det gäller om alla jäsnings- och kokningsprocesser i den andliga
som i den materiella världen: låt dem hava tillgång till den fria, friska
luften, sätt icke locket på, skruva åtminstone icke locket på, ty då kan
man flyga i luften.»

Waldenström från Gävle: »Min livliga övertygelse är, att en sådan
lag som denna skall komma att göra mycken skada. Om den icke blir
tillämpad, skall den hos folket slappa rättsmedvetandet och aktningen
för lagens auktoritet i allmänhet. Blir den däremot tillämpad, i syn-
nerhet om det sker med mannamån, så skall den å ena sidan föröka
jäsningen och bitterheten bland folket, å andra sidan — och det betrak-
tar jag som det farligaste — förhindra reformerandet av de sociala miss-
förhållanden, som justitieministern själv förklarar vara orsaken till den

socialdemokratiska rörelsen. Ty man skall alltid gent emot varje än så rättmätigt anspråk säga: 'Vi kunna icke giva efter, såsom sakerna nu stå, medan det skulle kunna se ut som något erkännande av, att jäsningen vore berättigad'. På detta sätt skall man komma att gå på med repressiva åtgärder undan för undan i stället för att med öppna ögon genomföra nödvändiga sociala reformer.»

Lyttkens (från Halland): »Man såg redan vid början av den agitation, som föregick det nya statsskickets införande, tillstymmelse till förföljelse mot dem, som omfattade de nya idéerna rörande vår representation, ja, att de, som stodo under de då maktägandes kommando, verkligen till och med blevo förföljda. Vad skulle då icke blivit fallet, om en sådan lag som denna funnits? Huru många av våra ädlaste män, vilkas minne skall leva långt efter det vi äro glömda, skulle då icke suttit på de anklagades bänk, kanske till och med kommit i häkte. Jag tror, att under sådana förhållanden det är ytterst farligt att antaga en dylik lag, ty sådana tider kunna ju ännu en gång komma.

Jag . . . vill blott, att denna min mening . . . må stå i protokollet såsom bevis på, att jag icke velat vara med om att inskränka svenska folkets fri- och rättigheter och allra minst i den som jämte svenska folkets urgamla rättighet att sig själv beskatta är den viktigaste, nämligen den att fritt yttra sig.»

Bengtsson i Gullåkra: »Man må icke förundra sig över om svenska folkets representanter icke äro villiga att taga det förslag, som nu föreligger, på rak arm, i synnerhet som man därigenom skulle giva regeringen en alltför stor makt i detta hänseende och på samma gång avsäga sig en av svenska folkets dyrbaraste rättigheter, nämligen yttrandefriheten.»

Andersson i Nöbbelöf: »Skola vi nu här avhända oss de friheter, som våra förfäder för århundraden sedan tillkämpat sig och vi fått i arv av dem — skola vi med ett enda penndrag beröva oss dessa? . . . Jag vill icke vara med därom. Om vi lämna ifrån oss den fria yttranderätten, skola vi vara dåligt betjänta med det vi skola få igen.

Jag vill därför icke att vi skola lämna spelrum åt våra polismyndigheter och domare, så att dessa skulle en dag kunna trakassera fredliga medborgare, som i en folkförsamling yttrat ett förfluget ord, för vilket de under politiska stridigheter, då förhållandena äro andra än nu, skola fällas till böter och fängelse.»

S. A. Hedin: »Riksdagen, som sitter här för att vårda, icke för att skänka bort folkets dyrbaraste rättigheter, bör besinna, att dessa skyddas ej endast därigenom, att man håller mycket hårt om pungen och är syn-

nerligen varsam — och det tyckes för resten numera vara en övergiven princip även det — när det gäller statens utgifter. — —

Sen på England, jämför England förr och nu, — jag menar med »förr» icke gamla tider, utan beder Eder blott att gå tillbaka till de första decennierna av detta århundrade. Då — då rasade arbetarmassorna mot maskinerna och deras ägare, under det nöden rasade bland arbetarna. Nu är England med sin långt utsträckt rösträtt och sina väl organiserade arbetar-arméer långt bättre tryggt mot inre skakningar än någonsin förr, då aristokratien satt inne med hela den politiska makten och med sina spannmålslagar uthungrade de trälände massorna.»

Sven Nilson (i Everöd): »Mina herrar, denna dag skall bliva en bemärkelsedag i svenska folkets historia, ty det gäller nu, huruvida den frihet i tal och tryck, som svenska folket under en lång följd av år åtnjutit, skall bevaras eller förtryckas. På vilken ståndpunkt hade väl vårt folk stått i bildning och utveckling, om indragningsmakten icke upphävts? Det är lätt att inse, att det är dit man vill återföra oss.»

Olof Jonsson i Hof, instämde i detta anförande.

Johansson i Noraskog: » . . . jag anser föreliggande förslag onödigt, onyttigt och i högsta grad skadligt. Jag yrkar därför avslag.»

I själva verket hade lagen aldrig kunnat genomdrivas annat än med hjälp av de ryktbara 22 på Stockholmsbanken. Hade ej de verkliga valda frihandelsvännerna kasserats, därför att en av dem befunnits häfta för kr. 11: 58 i oguldna utskylder — vilket endast var möjligt på grund av en tanklöst formulerad bestämmelse, som kort därefter upphävdes — då hade lagen aldrig gått igenom. Även under dåvarande undantagsförhållanden antogs den blott i väsentligt moderat form, än regeringen hade föreslagit, och blott med 7 rösters majoritet: 109 mot 102.

Den allmänna motvilja denna lag väckte — i frisinna kretsar kallades den aldrig annat än »munkorgslagen» — borde, tycker man, åtminstone ha förskonat svenska folket från varje fortsättning i den inslagna riktningen. Men tullbördan fortfor att växa, militärbördan fortfor att växa, och därmed växte de maktägandes dåliga samvete. Det be-
drövligaste var emellertid, att det blev vår första moderna liberala regering som genomdrev lagens skärpning. Så tillkom också denna skärpning alldeles som den ursprungliga lagen under säregna förhållanden. Det var typiskt nog krigsministern i den Staaffska ministären som med avgångshot jämte första kammaren framdrev det nya lagförslaget och herr Staaff ansåg sig tvungen framlägga det för att ej förstöra alla möjligheter för sitt rösträttsförslag. Hos liberala samlingspartiet väckte förslaget dock så stor motvilja, att partiet faktiskt beslöt rösta däremot.

Men så inträdde den första stora konflikten mellan statsminister Staaff och kungamakten — det gällde ministärens yrkan att få vädja till folket genom upplösning av andra kammaren — och för att därvid stärka regeringens ställning lät samlingspartiet locka sig att svälja lagen. 10 kap. 14 § strafflagen fick alltså sin nuvarande lydelse:

»Var som muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanar till våld å person eller egendom eller till annat brott, varde, där ej uppmaningen särskilt med straff belagd är, dömd till böter eller fängelse. Avsåg uppmaningen brott, varå strängare straff än fängelse kan följa, eller vore eljest omständigheterna synnerligen försvårande, då må till straffarbete i högst fyra år dömas. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för delaktighet i brott, som därå följt, gälle vad i 4 kap. 1 § stadgas.

Där någon annorledes, såsom genom prisande av brottslig handling muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift den han utspritt eller utsprida låtit, söker förleda till brott; vare lag som i 1 mom. sägs.

Har någon eljest på sätt i 1 eller 2 mom. förmäles sökt förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, straffes med böter eller fängelse.

Vad i denna paragraf är stadgat gälle även om den, som annans skrift, vars innehåll är efter samma paragraf straffbart, utspritt eller utsprida låtit för att därmed befrämja den med skriften åsyftade verkan».

Samtidigt antogs som vilande en grundlagsändring, genom vilken, när den år 1909 slutgiltigt antogs, § 3 mom. 7 i tryckfrihetsförordningen fick följande lydelse:

»7:o. Uppmaning till brott eller försök att annorledes än genom uttrycklig uppmaning, såsom genom prisande av brottslig handling, förleda till brott, så ock försök att eljest förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet; förbrytelsen skall straffas efter allmän lag och skriften konfiskeras.»

Medelst dessa lagändringar gjordes först och främst stadgandena obestämdare och därför vidsträcktare i sin straffande räckvidd. Vida färre misshagliga yttranden än förr kunde slippa genom maskorna i lagens nät. Samtidigt blev lagen ovissare till sin mening och svårare att tolka. Det blev för menige man allt vanskligare att avgöra, huruvida ett yttrande var brottsligt eller ej och myndigheterna kunde godtyckligare än förr låta den ene drabbas av strängt straff och den andre alldeles löpa, ehuru de båda yttrat sig på ett sätt, som varit helt lik-

artat, ja kanske på pricken detsamma. Med andra ord: rättssäkerheten vart märkbart och kännbart förringad.

Samtidigt infördes genom lagändringarna av 1906 straffarbete såsom straff för politiska brott och det till en så stor utsträckning, att i vidrigaste fall fyra års straffarbete kunde ådömas. Straffmaximum hade alltså i ett slag fyradubblats och denna höjning av straffmaximum har naturligtvis utövat stark inverkan på straffmätningen i övrigt. Det är onekligen raskt marscherat: år 1888 var uppmaning till brott straffbar blott i sällsynta undantagsfall, år 1906 var sådan uppmaning straffbar över lag och det med ända till 4 års straffarbete.

Det må emellertid märkas, att straffen för uppmaning till mord, stöld, förfalskning och dylikt i verkligheten blott följt med för sällskapet skull. De spela mycket obetydlig roll i höga vederbörandes motiveringar. Nej, man erkänner fullt tydligt, att det är de politiska brotten — eller så kallade brotten — man vill åt. År 1889 gällde det socialisterna, år 1906 var det anarkisterna eller ungsocialisterna med vilka man skrämde. Sant är ock att en hel rad ungsocialister drabbats med straffarbete. Men även av socialdemokraterna ha åtminstone två undergått sådant straff enligt lagen av 1906. En hel rad sådana ha vidare endast genom denna lag kunnat ådömas fängelse.

Det är klart för var och en, att politiska brott utgöra en kategori för sig. De ha ej liksom andra brott framfötts av ett fördärvat eller av naturen lågt sinnelag eller utgjort tillfälliga utslag av karaktärssvaghet, själviskhet eller skadelusta. De ha framgått av övertygelse. De ha utförts för att tjäna en sak, en idé, de ha ofta direkt framsprungit ur en osjälvisk hängivenhet, större än den genomsnittliga. Man kan alltså omöjligen jämnställa dem med andra brott, man måste anse dem för antingen bättre eller värre, allt efter den uppfattning man har, om en självständig övertygelse är något gott eller ej. Det svenska samhället har mer och mer röjt tendenser att anse dem värre. Det synes mer och mer böjt att anse självständig övertygelse som något förskräckande ont och vådligt. Men ett samhälle som dömer från sådana utgångspunkter, dömer sig självt snarare än den så kallade brottslingen.

Men, säger man, staten måste väl straffa attentat mot sitt bestånd! Vi skola ej här upptaga någon diskussion om statens straffmakt i allmänhet, ehuru självständiga tänkare av europeisk betydelse i vår tid allt klarare uppvisat, hur många illusioner tron på denna straffmakt döljer. Vi förorda ju ingalunda här denna straffmakts borttagande. Vi föreslå ej, att verkliga brott mot staten och dess säkerhet skola lämnas ostraffade, ej heller uppmaningar, som verkligen lett till handling, ty de

straffas enligt lagbestämmelsen om anstiftan till brott (kap. 3, § 1 strafflagen). Här är blott fråga om *uppmaning*, varpå ingen handling följt, en uppmaning som endast förblivit ord. Vad vi kräva är alltså rätt för varje medborgare att frimodigt efter bästa förstånd och samvete säga sin mening om statens brister och om medlen att avhjälpa dessa. Vad vi kräva är, att yttrande- och kritikrätt äntligen tillåtas okvalt existera enligt den svenska lagen.

Att samhället ej skulle kunna tåla sådan kritik utan fara för sitt bestånd, är ett påstående, som historien dagligdags beslagit med osanning. Det var ingen tillfällighet, att under debatten år 1889 härads hövding Lilienberg måste fråga, varför man ej redogjort för liknande lagstiftning i England. England saknar visst icke strafflagar för statsförbrytelser, men hela dess syn på sådana ting är dock grundväsentligt olik den i vår lag numera inskrivna. Under den nyss utkämpade striden om självstyrelse för Irland och det protestantiska Ulsters ställning därtill, tillät sig gång på gång högeroppositionen sådana yttranden, som att en regering, vilken ville tvinga ett motspänstigt Ulster med våld, det vill säga utöva sin rätt att hävda lag, skulle hängas på Londons gator, och detta utan annan följd än att regeringen betygade talarna sin högaktning. Visserligen åtnjuter ju i alla länder en högeropposition långt större friheter än en vänsteropposition — framför allt naturligtvis hos oss. Men vad även en ytterliggående vänsteragitation får tillåta sig i England, framgår av den bekanta händelsen för några år sedan, då socialistagitatorn Grayson under en dyrtid, långt lindrigare än den vi nu uppleva, opåttalt fick uppmana arbetarna att helt enkelt taga vad de behövde av kapitalisterna. Har då denna från svensk synpunkt oerhörda yttrandefrihet förstört landet? Om det engelska världariket saknar styrka och fasthet, om dess folk och enkaunerligen dess arbetarklass saknar offervilja, disciplin och fosterlandskärlek, den frågan har bland annat, det pågående världskriget besvarat.

Man må för övrigt ingalunda tro, att om 10:14 strafflagen upphävdes, myndigheterna därför skulle sakna rikliga tillfällen att straffa politiska agitatorer av för dem icke önskvärd art. Herr Herslow erinrade ju i debatten år 1889, att Palm, Lennstrand, Lyngholm, Axel Danielsson o. s. v. strax dessförinnan suttit inne och det vore lätt att utfylla detta 'o. s. v.' med namnen Branting, Rydgren, (Proletärens redaktör), Björk (Arbetets ansvarig efter Danielsson) m. fl. Just 1888 är ju framför andra 'det svarta året' (frånsett naturligtvis 1916) i den svenska socialismens historia. De som anse det för en deras naturliga rätt, att

samhället skall sätta deras meningsmotståndare i fängelse, torde alltså kunna påräkna ett drägligt liv även efter avskaffandet av 10:14.

Härtill kommer att just nyligen nämnda paragraf i tillämpningen erhållit en saklig skärpning, vars fulla räckvidd ännu ej kan överskådas. Högsta domstolens utslag i förräderimålet — vilket vi för övrigt på intet vis ämna diskutera — har givit en ny och helt oväntad tolkning av begreppet »menighet eller folksamling». Det har alltid ansetts, att detta begrepp blott gäller *offentliga* möten. I sin motivering till lagförslaget av år 1889 uttalar justitieminister Örbom flera gånger, att förslaget blott avsåg dylika möten. Detsamma framhöll justitieministern (statsminister Staaff själv) i sin motivering till lagändringen av 1906, och detsamma uttalade vid samma tillfälle fullt oförtydligt justitieråden Claeson, Wijkander, Billing, Bohman, Ramstedt, Westring och Herslow under högsta domstolens handläggning av ärendet. Som offentliga möten ha hittills aldrig arbetar- och dylika kongresser eller möten räknats, dit blott vissa bestämde genom dörrvakter eller på annat sätt kontrollerade personer äga tillträde. Myndigheterna voro ju ock enhälligt av den uppfattningen i fråga om arbetarfreds-kongressen i mars 1916. Enligt högsta domstolens nämnda prejudikat anses emellertid en dylik kongress, när den innesluter ombud från flera organisationer — vilket ofta händer — samt gäster — vilket nästan alltid är fallet — höra under kategorien menighet eller folksamling. Vilka möten som hädanefter av domstolarna icke skola räknas dit, är faktiskt lika ovisst, som det är visst att räckvidden av 10:14 nu finnes vara långt vidsträcktare, än någon vid lagens antagande kunde ana.

Herr Hans Andersson i Nöbbelöf fällde vid debatten 1889 de högst klarsynta orden: »Om vi lämna ifrån oss den fria yttranderätten, skola vi bli dåligt betjänta med vad vi få igen». Just så har det gått. När statsminister Staaff framlade lagskärpningen av 1906, hoppades han få allmän rösträtt (enligt sitt förslag) igen. Men då han yttrade sitt hopp därom, skrattade första kammaren, och Sverige är fortfarande, med den s. k. allmänna rösträtt vi fått enligt högerns recept, faktiskt icke folkutan rikemansstyrt. Och hur ha statsminister Bildts, naturligtvis ärligt menade, förespeglingar av 1889 slagit in? Han yttrade då:

»Det är väl, efter min uppfattning, samhällets plikt att söka utjämna de sociala ojämnheter, som finnas, och på det sättet beröva de yrkesmässiga agitatorerna ett kraftigt agitationsmedel. — Här hos oss äro de sociala ojämnheter lyckligtvis ännu ej så tillspetsade, att man ej med tillförsikt kan hoppas, att dessa ojämnheter kunna på ett tillfredsställande sätt utjämnas.»

Hur har det gått med detta tillförsiktiga hopp om de ekonomiska ojämnheternas utjämning? Sveriges nationalförmögenhet har ökat väldigt sedan 1889, men den har ock i ständigt ojämnare grad kommit de förut rika eller välbärgade till del. Under kriget har nu denna ojämnhet på ett rent skriande sätt framträtt. Ej nog därmed. Arbetarnas ekonomiska läge, deras reallön försämras ej blott i förhållande till andra förmögnare samhällsklasser utan absolut. Att så var förhållandet, erkände ärligt statsminister Staaff i riksdagen redan något år före kriget. Även i detta fall har världskriget i yttersta grad ökat och påskyndat försämringen.

Var ha då de reformer blivit av, som kunde från grunden och på allvar bota denna utveckling nedåt? Herr Waldenströms ord i debatten år 1889, att man just tack vare munkorgslagen skulle »komma att gå på med repressiva åtgärder undan för undan i stället för att med öppna ögon genomföra nödvändiga sociala reformer» ha visat sig blott alltför profetiska. Vi leva nu i ett tillstånd, som på ett olycksbådande sätt börjar likna det tillstånd hos det gamla, ofria England, varom S. A. Hedin under samma debatt talade.»

Då vi nu förnya denna motion, kunna vi tillägga följande statistik — dock ofullständig — över ifrågarande paragrafs offer under senast särskilt utpräglade åtalsperiod (alltså under kriget):

Föredrag och yttranden ha föranlett följande frihetsstraff:

Axel Andersson	3	månaders	fängelse
H. F. Aronsson	3	»	»
H. Bäck	6	»	»
Gillis Grähs	5	»	»
Per Holm	2	»	»
Rudolf Holme	6	»	»
Zeth Höglund	13 ¹ / ₂	»	»
A. V. Johansson	4	»	straffarbete
Ivan Oljelund	12 ¹ / ₂	»	fängelse
Albin Brunell	6	»	»

Härtill komma sedan följande domar för tryckfrihetsbrott i anslutning till ifrågavarande paragraf i strafflagen:

Albert Andersson	3	månaders	fängelse
Martin Andersson	3	»	»

Nils Björkman	6 månaders fängelse
Alfred Eriksson	8 ¹ » »
Axel Eriksson	6 » »
Hjalmar Eriksson	6 » »
Knut Israelsson	1 » »
J. A. Johansson	6 » »
Eva Manus	4 » »
Ernst Norrström	3 » »
Gustaf Samuelsson	8 » »
Rudolf Svensson	4 » »
Nils Wester	2 » »
Jalmar Wiksten	8 » »

Tilläggas kan att Axel Eriksson dog kort efter fängelsevistelsen i lungsot.

Härtill komma så ytterligare bötesdomar för Engelbrekt Andersson à 300 kr., John Andersson à 300 kr., V. Ring à 300 kr., E. Rihm à 300 kr., Gösta Svantesson à 200 kr., Jalmar Wiksten à 600 kr. samt en lång rad därtill.

I lagutskottets avstyrkande utlåtande vid förra riksdagen hänvisades på den norska lagstiftningen för politiska brott. Onekligen är också denna nog så sträng. Men utskottet har förbisett, att tillämpningen i detta demokratiska land är långt upplystare, humanare och rättvisare än i Sverige.

En talare i första kammaren sade sig ha känt farhåga inför det av oss citerade yttrandet av Grayson, vilket i England gått straffritt. Han sammanställde det med de hos oss förra våren förekommande händelserna, då några utan egen skuld hungrande, vilkas krav myndigheterna dittills vägrat skänka gehör, i förtvivlan togo sig själva mat ur några bodar. Men varför har ej den nämnde talaren gjort den reflexionen, att nämnda händelser hos oss förekommo *trots* strafflagens paragraf 10:14? Denna paragraf har alltså icke fyllt sitt värv att upprätthålla ordningen, medan England, trots avsaknaden av en dylik lag, i det fallet icke haft anledning klaga.

Däremot är det uppenbart, att den stora yttrandefriheten och allmänna medborgerligheten i England står i närmaste samband med det faktum att där, efter ett flerårigt krig och trots landets beroende av en genom undervattensbåtarne starkt hotad tillförsel, folknärningen hållits förvånande väl uppe. Vi däremot, som levt i fred och gott kunde skaf-

fat oss själva alla viktigare näringsmedel, vi stå inför svälthotet — därför att folkets flertal har t. o. m. tungan bunden.

Betraktad såsom ett led i det system vilket fört folket till svältens rand har strafflagens 10:14 verkligen fyllt sin uppgift, och om riksdagen gillar det systemet, bör den utan tvivel låta paragrafen kvarstå i lagboken».

Utskottets
yttrande.

Såsom framgår av förevarande motion innebär densamma ett förnyande av den däri återgivna, av herr Winberg m. fl. vid 1917 års riksdag väckta motion i samma ämne, vartill allenast fogats förestående statistiska redogörelse och därefter följande erinringar.

I sitt över sistnämnda motion avgivna utlåtande anförde lagutskottet vid nyssnämnda riksdag:

»Utskottet får till en början erinra, hurusom vid 1914 års senare riksdag motion väcktes om lagändring i samma riktning som den i förevarande motion föreslagna, ehuru av ojämförligt mycket mindre räckvidd. I motion av herr Sandler m. fl. yrkades nämligen då, att 10 kap. 14 § strafflagen borde återställas till det skick lagrummet haft före år 1906. I den nu väckta motionen yrkas däremot, att paragrafen skall helt och hållet upphävas.

I anledning av nyssnämnda äldre motion gav 1914 års lagutskott en utredning, i vad mån 1906 års lagstiftning förändrat lagrummets innehåll, varav framgick, att lagändringen i fråga innefattat dels en höjning av straffmaximum i fall av försvärande omständigheter och dels ett förtydligande i syfte att klarare utmärka, att offentlig uppmaning till brott eller lagtrots vore straffbar, även om den framförts under den skyddande förklädningen av ett prisande av brottslig handling eller dylikt. Utskottet erinrade vidare, att denna svenska lagstiftning ingalunda intog någon sträng ståndpunkt i jämförelse med nyare strafflagar i främmande länder, exempelvis den norska, den italienska och den nederländska, vare sig i fråga om straffsats eller i fråga om förutsättningarna för straffbarhetens inträde. Det påvisades ock med stöd av den officiella statistiken, att antalet personer, som på senare tid jämlikt ifrågavarande lagrum ådömts frihetsstraff, varit helt ringa; under åren 1910—1912 hade inalles sex personer ådömts fängelsestraff och ingen dömts till straffarbete. Slutligen framhölls, att lagändringen framkallats av att även i vårt land en anarkistisk rörelse framträtt och av nödvändigheten att i någon mån skydda samhället mot en hänsynslös agitation, som strävade att omstörta grundvalarna för allt samhällsskick. Utskottet avstyrkte därför den väckta motionen.

Vad sålunda av 1914 års lagutskott yttrats, finner utskottet fortfarande äga giltighet och kan således så mycket mindre ansluta sig till yrkandet i nu förevarande motion om upphävande av lagrummet i dess helhet.

Motionärerna hava till stöd för sin mening åberopat åtskilliga uttalanden under 1889 års riksdag. Men det lär vara uppenbart, att de farbågor, som vid denna tidpunkt kunde frambäras, med då rådande tidsförhållanden för ögonen och innan man ännu förvärvat erfarenhet, huru stadgandena i praktiken skulle verka, icke kunna tilläggas vitsord gentemot den nära trettioåriga erfarenhet i detta avseende man numera äger. Motionärerna uppfatta vidare stadgandena i fråga såsom ett förbud för medborgare att »frimodigt efter bästa förstånd och samvete säga sin mening om statens brister och om medlen att avhjälpa dessa». Men detta är uppenbarligen icke riktigt, försä vitt nämligen de offentligen anbefallda medlen att bota samhällsbrister äro av laglig art. Lagrummet straffbelägger nämligen endast uppmaningar att begå brottsliga handlingar eller att visa ohörsamhet mot den lagliga ordning, som består. Det står alltså i full överensstämmelse med den stundom åberopade grundsatsen: respekt för gällande lag, men öppen rätt att fordra en annan.

För att bereda nödigt skydd för allmän ordning och säkerhet liksom för den enskilda medborgarens liv, frihet och egendom äro bestämmelserna i 3 kap. strafflagen om anstiftan till brott ingalunda tillyllest gentemot offentlig provokation till brott och lagtrots, såsom motionärerna synas förmena. Såsom anstiftare straffas den, som söker förleda till brott, endast i det fall, att den förledde fortskridit till brottets fullbordan eller till straffbart försök, och vidare blott under den ytterligare förutsättning, att rättsöverträdelsen kan styrkas hava blivit begången just i följd av den påverkan, för vilken gärningsmannen varit föremål. Men detta orsakssammanhang är just i fall av offentlig propaganda genom föredrag o. s. v. synnerligen svårt att leda i juridiskt bevis, även i fall där det säkerligen är för handen. Dessutom kan en samhällsfarlig propaganda rikta sig på ett lagtrots, som icke är belagt med straff, men ändock för ett ordnat samhälle innebär allvarsam skada, t. ex. en uppmaning till skattestrejck. På grund av det anförda får utskottet hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Denna lagutskottets hemställan blev bifallen av riksdagens båda kamrar.

Till det nu åter framförda yrkandet om upphävande av 14 § i strafflagens 10 kapitel intager utskottet samma ståndpunkt som 1917 års lagutskott; och får utskottet åberopa vad detta i sitt ovanintagna yttrande uttalat. Utskottet vill tillika erinra därom, att justitieombuds-

mannen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 januari 1917 i samband med framställning om förbättrad lagstiftning rörande församlingsfriheten fästade Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av ett förtydligande av det i berörda lagrum förekommande uttrycket »menighet eller folksamling», på det att därigenom all osäkerhet om lagrummets rätta tillämpning i förevarande avseende måtte undanröjas. Utskottet har inhämtat, att yttrande över sagda framställning av Kungl. Maj:t infordrats från justitiekanslern och samtliga Konungens befallningshavande, samt att, sedan dessa yttranden numera inkommit till Kungl. Maj:t, desamma för närvarande äro under bearbetning inom justitiedepartementet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, .

att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 mars 1918.

På lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Reservationer:

a) av herrar *Pettersson* i Södertälje och *Johanson* i Gäre, vilka anför:

»Att upphäva 10 kap. 14 § strafflagen eller att åt nämnda lagrum giva den lydelse det ägde före 1906 års lagändring kunna vi icke tillstyrka. De skäl, som mot en sådan åtgärd åberopats av 1917 års lagutskott, synas oss fortfarande äga giltighet. Härmed är emellertid icke sagt, att ej en jämkning av lagrummet kan vara påkallad i syfte att skydda den medborgerliga församlingsfriheten. I sådant avseende har redan utskottet erinrat, att justitieombudsmanen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 januari 1917 fästade Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet av ett förtydligande av det i lagrummet förekommande uttrycket 'menighet eller folksamling', på det att därigenom all osäkerhet om lagrummets rätta tillämpning i förevarande avseende måtte undanröjas, samt att yttranden över sagda framställning infordrats från justitiekanslern och samtliga Konungens befallningshavande, vilka yttranden för närvarande äro under bearbetning inom justitiedepartementet. Då nämnda

fråga således snart torde komma under Kungl. Maj:ts prövning och då det synes givet, att därvid även tages under omprövning, huruvida omredigering av ifrågavarande lagstadgande jämväl i andra avseenden, särskilt vad straffmättet beträffar, må anses påkallad, hemställa vi, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

b) av herrar *Persson* i Norrköping, *Petrén*, *Alfred*, *Lindley*, *Ernst*, *Strid* och *Helger* som anförde:

Under de år som gått sedan år 1906, då ändringen av 10 kap. 14 § strafflagen företogs, har det allt tydligare visat sig, huru rätt de fått, som motsatte sig genomförandet av de bekanta kautschukbestämmelserna. Dessa lagbestämmelser beröra allt flera offer, vilkas brottslighet är av minst sagt tvivelaktig art. Därför blir också kravet på ifrågavarande lagbestämmelsers avskaffande allt kraftigare bland de breda folklagren. Det föreligger därför nu starkare skäl än förut att vidhålla den ståndpunkt, som allt hittills intagits av arbetarepartiets representanter, nämligen att berörda lagparagraf bör återställas till den lydelse den hade före år 1906.

I vad gäller den förutvarande delen av 10 kap. 14 § strafflagen, har under år 1910, genom högsta domstolens nya tolkning av innebörden i uttrycket »menighet eller folksamling», inträtt ett förhållande, som gör den slutna mötesfriheten alldeles illusorisk. Genom denna tolkning är varje exempelvis föreningsmöte, förbunds- och partikongress, till vilken inträdet enligt stadgar och beslut är förbjudet för andra än föreningsmedlemmar eller befullmäktigade ombud, gjord till en offentlig menighet eller folksamling, till vilken polismyndigheten utan vidare har tillträde och kontrollrätt. Ett sådant intrång från myndigheternas sida i medborgarnas och deras organisationers rätt att ostört som förut få behandla såväl sina organisationers mera enskilda som medlemmarnas allmänna intressen är farlig och kan omöjligen tolereras.

På grund av ovan anförda samt jämväl av andra skäl, måste sådana ändringar av den nämnda strafflagsparagrafen vidtagas, att tillämpningen av den samma icke kränker församlingsfriheten och icke heller inskränker yttrandefriheten utöver tillbörliga gränser.

På grund av det anförda yrka vi,

1) att riksdagen måtte besluta återställa 10 kap. 14 § strafflagen till det innehåll, denna paragraf hade före 1906 års lagändring, samt

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag till sådan ändring av 10 kap. 14 § strafflagen, i övrigt, att lagen icke kränker den medborgerliga församlings- och yttrandefriheten.